Noordwijk, september 2016

Aan het College van B & W van de gemeente Noordwijk

Betreft: toestemming voor onderzoek in de toren van de Oude Jeroenskerk

Geachte collegeleden,

en ondergetekende werken aan een boek over de Oude Jeroenskerk. De persoon van St. Jeroen staat in de aandacht. Volgend jaar wordt gevierd dat de bedevaarten 125 jaar geleden weer zijn begonnen en mogelijk wordt de RK Jeroenskerk dan verheven tot basiliek. Ik heb aan het bestuur van de RK Jeroenskerk toestemming gevraagd voor een onderzoek naar de ouderdom en de genetische herkomst van de relieken van St. Jeroen. De bisschop van Rotterdam verleent hiervoor echter geen toestemming. Een andere mogelijkheid om een dergelijk onderzoek te doen is het vinden van de verdwenen schedel van St. Jeroen.

Ik heb een aanwijzing dat de laatste pastoor van Noordwijk bij het uitbreken van de Reformatie in 1572 de schedel van St. Jeroen heeft verborgen bij de fundamenten van de toren, in een van de hoeken binnen de toren. Het lijkt mij de kosten waard om dit te onderzoeken. Indien de schedel zou worden gevonden, is wetenschappelijk onderzoek daarvan mogelijk. Omdat de gemeente eigenaar van de toren is, is uw toestemming noodzakelijk om in een hoek van de toren wat graafwerk te verrichten. , werkzaam bij het archeologisch bureau IDDS te Noordwijk, heeft voor mij bij verschillende instanties nagevraagd of de gemeente aan een dergelijk onderzoek voor wetenschappelijke doeleinden toestemming mag verlenen. Dit blijkt het geval te zijn (navraag bij via het mailadres of tel.
Mijn vraag aan u is of u toestemming wilt verlenen voor dit onderzoek binnen de toren.

Hierbij stel ik enkele afspraken voor:
Het onderzoek wordt uitgevoerd door het Archeologisch Bureau IDDS. Na het graafwerk wordt de oude toestand hersteld. Ondergetekende is verantwoordelijk voor de kosten van het onderzoek . Indien de schedel zou worden gevonden, is de gemeente eigenaar van de schedel. De schedel wordt geconserveerd en wetenschappelijk onderzocht onder verantwoordelijkheid van IDDS. Indien zou blijken dat de schedel uit de 9e eeuw stamt en uit de regio West-Schotland / Ierland afkomstig is, staat het de gemeente vrij om de schedel over te dragen aan het bestuur van de Oude Jeroenskerk of aan het bestuur van de RK Jeroenskerk , nadat een gezichtsreconstructie is gemaakt.

Met een vriendelijke groet,

Gemeente NOORDWIJK

Bloemenbadplaats

Vergadering van college van burgemeester en wethouders

Datum: dinsdag 14 februari 2017 Tijd: 9:30 Locatie: kamer burgemeester
Aanwezig: burgemeester J. Rijpstra, wethouders G. van Duin, D.T.C. Salman, M.J.C. Fles, P.J. Barnhoorn, J.M.N. Bakker en secretaris A.J.C. van der Pol
Afwezig:
Kenmerk:

Besluitenlijst

Passief openbaar

Vastgesteld op:

De secretaris	De burgemeester

Pnt.	Afd.	Onderwerp	Advies	Besluit

EUROPEAN CITY OF SPORT 2017

Rondvraag en mededelingen

Pt.	Afd.	Onderwerp	Mededeling
1.	RS	Verzoek tot onderzoek naar mogelijke schedel van Sint Jeroen	Het college stemt in met het onderzoek naar de mogelijke schedel van Sint Jeroen.
3.			
4.			
5.			

Noordwijk, 7.11.2017

Aan mevr. M.J. Fles, wethouder van Cultuur

Betreft: toestemming voor twee wetenschappelijke onderzoeken

Geachte mevr. Fles,
U heeft al eerder een verzoek ontvangen waarin ik toestemming vraag voor een onderzoek in de toren van de Oude Jeroenskerk. Hier komt nog een tweede verzoek bij. Dit betreft een onderzoek in de steeg tussen Voorstraat 50 en 50a. In beide gevallen gaat het om wetenschappelijk onderzoek. De gemeente heeft eigen beleidsruimte om hierover te beslissen. Ik zet deze zaken hieronder op een rij.

1. Het onderzoek in de toren is voor een wetenschappelijke publicatie over de Oude Jeroenskerk, die ik voorbereid met de bouwhistoricus /). Ik neem hierin het onderzoek naar St. Jeroen en de middeleeuwen voor mijn rekening. Zoals in de al ingezonden stukken staat, heb ik aan de bisschop van Rotterdam toestemming gevraagd om de relieken van St Jeroen genetisch en op ouderdom te onderzoeken. Dit verzoek is afgewezen. De abt van het klooster Egmond heeft mij wel toestemming gegeven twee aldaar aanwezige ribben die aan St. Jeroen worden toegeschreven, op ouderdom te onderzoeken. Volgens de overlevering is de in 1572 verdwenen schedel van St. Jeroen in de toren van de kerk verborgen. Een paragnost heeft mij de plaats aangewezen. Dit is geen gebruikelijke wijze van onderzoek, maar de Nederlandse politie heeft in het verleden vaak de paragnost / ingeschakeld voor helderziend onderzoek, dat overigens in bepaalde landen, zoals Bulgarije, gebruikelijk is bij archeologisch onderzoek.

Het betreft hier een kleinschalig onderzoek in de westelijke hoek van de toren (ca 2 x 2 m), om te zien of de schedel van St. Jeroen bij of in de fundamenten is verborgen. Voorwaarde bij dit onderzoek is dat we plavuizen van hetzelfde type en kleur kunnen vinden om de vloer te herstellen. De restauratie-deskundige /) uit Noordwijk zal mij hierbij behulpzaam zijn. Dit onderzoek zal worden uitgevoerd door (/) van het archeologisch bureau IDDS in Noordwijk. V heeft al overlegd met de Erfgoed-archeologe) / Voor dit onderzoek is een fonds beschikbaar dat wordt beheerd door de Stichting Geschiedschrijving Noordwijk. De vraag is nu welke stappen nog gezet moeten worden voor een officiële goedkeuring door B & W.

In de bijlage zijn een kaart van het tul
Graag verneem ik uw reactie.

Met een vriendelijke groet,

DORP STAD & LAND

ADVISEURS RUIMTELIJKE KWALITEIT

Groothandelsgebouw
Stationsplein 45
Postbus 29129
3001 GC Rotterdam
T 010 - 280 94 45
E info@dorpstadenland.nl

datum : **7 maart 2018**
ons kenmerk : **NOO18-0015**

ERFGOED/MONUMENTENADVIES op verzoek van de gemeente **NOORDWIJK**

betreft	: Aanvraag omgevingsvergunning
omschrijving werkzaamheden	: Graafwerkzaamheden in het kader van wetenschappelijk onderzoek
adres	: Voorstraat 44
Postcode	: 2201 HW
monumentenstatus	: Rijksmonument
datum vergadering	: 26 februari 2018
erfgoedadviseur	/

De Centrale Erfgoedcommissie baseert haar advies op de Wabo, de Erfgoedwet/Monumentenwet, het gemeentelijk monumenten/erfgoedbeleid, de publicatie '10 uitgangspunten voor het omgaan met monumenten' (Federatie Ruimtelijke Kwaliteit, 2009) en de Technische Criteria planbeoordeling monumenten (DSL, 2006).

Conclusie
De conclusie van de commissie is **akkoord** m.b.t. de voorgestelde ingrepen.

Motivering
Aangezien de vloer is verhoogd en herlegd waarbij gebruik is gemaakt van hergebruikte en mogelijk oorspronkelijke plavuizen (wat niet vast te stellen valt), heeft de vloer beperkte monumentale waarde. De commissie gaat daarom akkoord met de graafwerkzaamheden in het kader van wetenschappelijk onderzoek.

Opmerking
Voor start van de uitvoering graag aangeven hoe er door de eventuele onderliggende betonlaag (genoemd in het Programma van Eisen) heen gekomen wordt en met welk gereedschap dit wordt uitgevoerd.

Een zorgvuldige omgang met en hergebruik van zoveel mogelijk plavuizen dient uitgangspunt te zijn bij de voorgenomen werkzaamheden.

Namens de Centrale Erfgoedcommissie,

/

Locatie	Noordwijk, Voorstraat 44		
Projectnaam	Noordwijk, Kerktoren Oude Jeroenskerk		
Plaats binnen archeologisch proces			
0 IVO – Proefsleuven (IVO-P)			
0 IVO – Overig (IVO-O)			
x Opgraven Landbodems			
0 IVO-P - variant Archeologische Begeleiding			
0 Opgraven Landbodems – variant Archeologische Begeleiding			
Opsteller	Naam, adres, telefoon, e-mail	datum	paraaf
Senior KNA Archeoloog	IDDS Archeologie Postbus 126 2200 AC Noordwijk Tel:	26-1-18	
Senior KNA Archeoloog, controle/goedkeuring	IDDS Archeologie Postbus 126 2200 AC Noordwijk Tel:	26-1-18	
Opdrachtgever	Naam, adres, telefoon, e-mail	datum	paraaf
Goedkeuring bevoegde overheid			
	Naam, adres, telefoon, e-mail	datum	paraaf
x Gemeente	Gemeente Noordwijk Postbus 298 2200 AG Noordwijk	22-3-18	
0 Provincie			
0 Rijk			
0 Overig			
Adviseur namens de bevoegde overheid	Erfgoed Leiden e.o. Postbus 16113 2301 GC Leiden E-mail:	26-3-18	

Kennisgeving Depothouder/eigenaar	naam, adres, telefoon, email	datum	Paraaf
	Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Zuid-Holland Kalkovenweg 23 2401 LJ Alphen aan den Rijn		

INHOUDSOPGAVE

1. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS ONDERZOEKSGEBIED 5

2. AANLEIDING EN MOTIVERING VAN HET ONDERZOEK 5

3. EERDER UITGEVOERD ONDERZOEK 6

4. ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING 6

4.1. Historische context 6
4.2. Aard en ouderdom van de vindplaats(en) 8
4.3. Begrenzing en oppervlakte van de vindplaats(en) 8
4.4. Structuren en sporen 8
4.5. Anorganische artefacten 8
4.6. Organische artefacten 8
4.7. Archeozoölogische, archeobotanische en fysisch antropologische resten 8
4.8. Motivatie 8
4.9. Archeologische stratigrafie en diepte van vondstlagen 9
4.10. Gaafheid en conservering 9

5. DOELSTELLING EN VRAAGSTELLING 9

5.1. Doelstelling 9
5.2. Relatie met NOaA en/of andere onderzoekskaders 9
5.3. Vraagstelling 9
5.4. Onderzoeksvragen 9

6. METHODEN EN TECHNIEKEN 10

6.1. Methoden en technieken 10
6.2. Strategie 10
6.3. Omgang kwetsbare vondsten en monsters 10
6.4. Structuren en grondsporen 10
6.5. Lichten (bij waterbodems) 11
6.6. Aardwetenschappelijk onderzoek 11
6.7. Anorganische artefacten 11
6.8. Organische artefacten 11
6.9. Archeozoölogische, archeobotanische en fysisch antropologische resten 11
6.10. Overige resten 11
6.11. Dateringstechnieken 11
6.12. Beperkingen 11

7. UITWERKING EN CONSERVERING 12

7.1. Structuren, grondsporen, scheepwrak of vliegtuig, vondstspreidingen 12
7.2. Analyse aardewetenschappelijke gegevens 12
7.3. Anorganische artefacten 12
7.4. Organische artefacten 12
7.5. Archeozoölogische, archeobotanische en fysisch antropologische resten 12
7.6. Beeldrapportage (objecttekeningen, foto's, kaarten e.d.) 12

8. (DE)SELECTIE EN CONSERVERING 13

8.1. Selectie materiaal voor uitwerking 13
8.2. Selectie materiaal voor deponering en verwijdering 13
8.3. Selectie materiaal voor conservering 13

9. DEPONERING 13

9.1. Eisen betreffende depot 13
9.2. Te leveren product 14

10. RANDVOORWAARDEN EN AANVULLENDE EISEN 14

10.1. Personele randvoorwaarden 14
10.2. Overlegmomenten 14
10.3. Kwaliteitsbewaking, toezicht, overleg en evaluatie 15
10.4. Overige randvoorwaarden en aanvullende eisen 15

11. WIJZIGINGEN TEN OPZICHTE VAN HET VASTGESTELDE PVE 15

11.1. Wijzigingen tijdens het veldwerk 15
11.2. Belangrijke wijzigingen 15
11.3. Procedure van wijziging na de evaluatiefase van het veldwerk 16
11.4. Procedure van wijziging tijdens uitwerking en conservering 16

12. LITERATUUR EN BIJLAGEN 16

12.1. Literatuur 16
12.2. Bijlagen 16

1. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS ONDERZOEKSGEBIED

Projectnaam	Noordwijk, Kerktoren Oude Jeroenskerk
Provincie	Zuid-Holland
Gemeente	Noordwijk
Plaats	Noordwijk
Toponiem	Kerktoren Oude Jeroenskerk
Kadastrale aanduiding	Noordwijk F 5865
x,y-coördinaten	90.815/472.190
CMA/AMK-status	Zeer hoge archeologische waarde
Archis-monumentnummer	4044
Archis-waarnemingsnummer	n.v.t.
Oppervlakte plangebied	2,25 m²
Oppervlakte onderzoeksgebied	2,25 m²
Huidig grondgebruik	Kerktoren
Maaiveldhoogte	2,9 m +NAP (maaiveld direct buiten de toren)
Grondwaterstand	Onbekend

2. AANLEIDING EN MOTIVERING VAN HET ONDERZOEK

De opdrachtgever, heeft aanwijzingen[1] dat de schedel van de 9e-eeuwse Noordwijkse heilige Sint Jeroen mogelijk in het torenportaal van de Oude Jeroenskerk begraven zou zijn. Deze heilige heeft een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis van Noordwijk, dat tot in de vorige eeuw een belangrijk bedevaartsoord was. Enkele relieken van Sint Jeroen bevinden zich in de kerk maar de schedel is daar niet bij; deze was reeds sinds de 9e eeuw verdwenen. In 1316 is de vermeende schedel van Sint Jeroen terug gevonden. Deze schedel is verdwenen tijdens de Reformatie. Er zijn aanwijzingen dat men tijdens de Reformatie kerkelijke goederen in de toren begraven heeft, waardoor het niet onmogelijk is dat dit ook met de schedel gebeurd is.

Door is een verzoek ingediend bij de gemeente Noordwijk om in de toren van de Oude Jeroenskerk een zeer beperkt onderzoek te verrichten. Dit onderzoek zal bestaan uit het verwijderen van enkele van de plavuizen en het handmatig graven van een gat van maximaal 1,5 bij 1,5 m. De exacte locatie van het gat zal worden aangewezen door De diepte zal afhangen van de resultaten, waarbij de omvang van het gat een beperkende factor vormt. Aangezien er in een archeologisch monument gegraven wordt, worden de werkzaamheden als een gravend archeologisch onderzoek gezien. De gemeente heeft toestemming gegeven voor het uitvoeren van het onderzoek.

Bij de uitvoering van dit onderzoek kan de kans worden aangegrepen om niet alleen te controleren of de schedel van Sint Jeroen op deze plek aanwezig is, maar ook om een beeld te krijgen van de bodemopbouw onder de toren en om onderzoek te doen naar de funderingen. Wellicht ontstaat op deze manier een beter beeld van de ouderdom en de bouw van de toren.

---

[1] Volgens paragnost die in de toren een waarneming kreeg, zou door Jacob Starck in de zuidwesthoek van het torenportaal het hoofd van St. Jeroen begraven zijn. Starck was een monnik van de Egmondse Abdij en was de laatste katholieke pastoor in Noordwijk. Hij diende de gemeente tussen 1541-1573.

3. EERDER UITGEVOERD ONDERZOEK

De gegevens uit dit PvE zijn grotendeels overgenomen uit een bouwhistorische quickscan die is uitgevoerd om de waarde van de plavuizenvloer in de kerktoren vast te stellen (van Dam 2018).

Eerder uitgevoerd onderzoek	
Specialistisch onderzoek	
Bouwhistorische quickscan	Dam, M.C. van, 2018: *Bouwhistorische quickscan: Voorstraat 44, Noordwijk, torenportaal Oude Jeroenskerk*, Noordwijk (IDDS Archeologie en bouwhistorie).
Geraadpleegde bronnen en partijen	
Overige literatuur	Kloos, J., 1928: *Noordwijk in den loop der eeuwen*, Noordwijk.

4. ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

4.1. Historische context

Sint Jeroen

Het verhaal gaat dat in 847 Jeroen, een Ierse priester, op het Noordwijkse strand landde om het christendom in deze streek te verspreiden. Bij een inval van de Noormannen in 856 werd hij onthoofd, waarna de dorpsbewoners heimelijk zijn lichaam begroeven. De locatie van de begraafplaats raakte in vergetelheid totdat Jeroen in 973 aan de boer Notbodus verscheen, en hem de locatie van zijn graf wees. [2] De relieken werden naar de Egmondse abdij gebracht en op de locatie van het graf werd de eerste voorganger van de huidige kerk gebouwd.

De schedel van Jeroen was echter niet bij de relieken, de onderkaak wel. In 1316, bij een verbouwing van het hoofdaltaar, werd het hoofd teruggevonden. Althans, dat de gevonden schedel aan Jeroen zou hebben toebehoord was voor de dorpsbewoners duidelijk. Direct na de vondst begonnen namelijk de kerkklokken spontaan te luiden (zonder menselijke tussenkomst) en een geesteszieke man werd op slag genezen. Jeroen werd heilig verklaard en de schedel vormde het centrum van diens verering. Na de reformatie, die in Noordwijk zonder beeldenstorm gepaard ging, verdwenen gaandeweg de kerkelijke goederen. [3] Zo ook de vermeende schedel van Jeroen. Aangenomen werd dat deze in kerk verstopt was of wellicht naar een andere plaats buiten Noordwijk was gebracht. Hoe dan ook, de schedel was onvindbaar. In 1909, bij de restauratie van de koorbanken, werd binnen de opgegraven fundamenten van het hoofdaltaar een losse schedel gevonden. [4] Aangezien er verder alleen grafkelders waren aangetroffen, en geen zandgraven, werd aangenomen dat dit de schedel moest zijn die vanaf 1316 als die van Jeroen werd vereerd. Later bleek echter dat het de schedel van een vrouw betrof. Door wetenschappelijk onderzoek in onze tijd is bekend dat relieken van heiligen doorgaans de resten van oudere of jongere mensen zijn, of een ander geslacht hebben, dan de vermeende heilige. Dit houdt verband met de vroegere handel in "relieken". Het is daarom aannemelijk dat de schedel die in 1909 werd opgegraven inderdaad het befaamde reliek was (hoewel deze dus niet aan Sint Jeroen toebehoorde). Maar de schedel van Sint Jeroen bleef en blijft tot de verbeelding spreken.

---

[2] Kloos 1928, p. 28.
[3] Kloos 1928, p. 105 en p. 112.
[4] Kloos 1928, p.113 en noot 283.

De toren van de Oude Jeroenskerk

De historie van de kerk voert terug tot de 10e eeuw, toen door de inwoners van Noordwijk een kerk of kapel werd gebouwd. Dit eerste bouwwerk zal ongetwijfeld een bescheiden formaat hebben gehad en uit hout vervaardigd zijn geweest. Rond de 12e eeuw werd het houten gebouw vervangen door een tufstenen kerkgebouw, vermoedelijk met een recht gesloten koor. Toen rond het tweede kwart van de 13e eeuw de financiën het toelieten, werd het kerkje verbouwd. In 1303 werd geld vrijgemaakt om een nieuwe kerk te bouwen. Tegelijk met de bouw van deze kerk werd de toren opgetrokken.[5]
De kerk kreeg zijn huidige vorm na een brand in 1450. In 1970/1971 is door de ROB een beperkt archeologisch onderzoek uitgevoerd tijdens restauratiewerkzaamheden.[6] Tijdens dit onderzoek werden resten gevonden van de tufstenen zaalkerk. De klezelfundering van de zaalkerk doorsneed inhumatiegraven die mogelijk hoorden bij de houten voorganger (BROB 1971, p. 76).

Torenrestauraties in de twintigste eeuw

In de periode 1901-1905 werd de Oude Jeroenskerk gerestaureerd onder leiding van de Leidse architect H. Jesse. Deze restauratie had vooral betrekking op het kerkgebouw, en in mindere mate de toren. De toren kwam twee decennia later aan de beurt toen aan de bekende Amsterdamse architect A. Kok opdracht werd verleend de gebreken aan de toren te inventariseren en een restauratieplan op te stellen. Deze restauratie kwam in 1926 gereed. Kok vestigde zich in 1920 als particulier architect en hield zich met name bezig op het gebied van restauratie. Het uitgangspunt van Kok ten aanzien van restauratie was gegrond in de idee dat herstellingswerkzaamheden belangrijker waren dan historiserende toevoegingen. Ook was Kok van mening dat de bouwkundige toestand van een gebouw leidend zou moeten zijn voor een restauratie.[7] Kok was er voorstander van om bij restauraties zoveel mogelijk gebruik te maken van historisch bouwmateriaal, afkomstig uit het restauratieobject of slooppanden.
Ook bij de restauratie van de toren werd verordonneerd dat zoveel mogelijk gebruik zou moeten worden gemaakt van afkomend materiaal.[8] Ten aanzien van de vloer in het torenportaal werd gesteld dat deze geheel moest worden uitgenomen, een ondervloer van oude stenen gemaakt zou moeten worden en een dekvloer van "roode en zwarte vloerbakken, handvorm, alles in mortel als de buitenmuren."[9] Gelet op Kok's opvattingen is het waarschijnlijk dat de oude tegels van het portaal werden hergebruikt. Bij de graafwerkzaamheden in het torenportaal werden twee interessante vondsten gedaan. Allereerst werden de aanzetten van de oorspronkelijke torenentree gevonden, op basis waarvan de vorm en profilering van de entree konden worden gereconstrueerd. Maar spectaculair was de vondst van een vijftiende-eeuws beeldfragment. Het betrof het restant van een engel, dat volgens Kloos bij de vergroting van de kerk na de dorpsbrand van 1449 in de kerk zal zijn geplaatst. Er was volgens Kloos geen relatie met de Beeldenstorm die in 1566 door het land raasde; uit historische bronnen blijkt dat deze aan Noordwijk voorbij ging. Eerder valt te denken dat tijdens de Reformatie de beelden uit de kerk werden verwijderd, en dat men een deel in de vloer van het torenportaal heeft begraven.[10] Het fragment werd door Kloos' tussenkomst in bruikleen gegeven aan het Stedelijk Museum De Lakenhal te Leiden.[11]

---

[5] De fundering van de kerk en de eerste twee geledingen van de toren zijn opgetrokken met hetzelfde formaat baksteen: 28 x 14 x 7. Scheepstra 11-17. Zie ook KNOB 1971, HALBERTSMA, P. 75-76 TOREN EN FUNDATIE KERK torentransept zie Scheepstra 11 en 17.
[6] KNOB 1971, HALBERTSMA, P. 75-76.
[7] Haaksman 2005, p. 16-20.
[8] Bestek en voorwaarden, Art. 4 Metselwerk en Art. 6 Timmerwerk. p. 15.
[9] ELO, archiefblok 0900, inventarisnummer 1853. Bestek en voorwaarde, p. 7.
[10] Brief J. Kloos medio november 1935, ELO archiefnr. ##
[11] Brief J. Kloos medio november 1935, ELO archiefnr. ##

In 1974 werd de kerk opnieuw gerestaureerd, ditmaal onder leiding van de Leidse architect Van der Sterre die zich, net als Kok, vooral bezighield met restauraties en dan met name die van kerken en kerktorens. [12] Zijn werkwijze was in zekere zin vergelijkbaar met die van Kok, namelijk: terughoudend en (zo blijkt uit de gegevens van de restauratie van de Oude Jeroenskerk) zoveel mogelijk gebruikmakend van afkomend materiaal. Op 18 oktober 1974 vond een overleg plaats waarbij het plan tot het verhogen van de portaalvloer werd besproken. Dit werd noodzakelijk geacht om de toegankelijkheid van de toren en de aansluiting op het voorplein, dat zo'n 70 cm hoger ligt dan het vloerniveau van het kerkportaal, te verbeteren. Dit plan werd niet geheel doorgevoerd. Wel werd toestemming gegeven om de vloer van het portaal 15 cm te verhogen. Bij het overleg werd tevens aangemerkt dat een aantal plavuizen vernieuwd moest worden en "in ieder geval alle plavuizen moeten worden gelicht".[13]
Het verwijderen van de vloer was sowieso noodzakelijk, aangezien in de kerktoren funderingsherstel diende te plaats te vinden. En aangezien het torenportaal toch ontgraven werd kon men direct diverse verwarmingsbuizen aanbrengen.[14] Ook de vloer van de kerk werd bij deze bouwcampagne aangepakt. Na het aanleggen van de vloerverwarming en het verstevigen middels betonconstructies werd de zerken- en plavuizenvloer teruggebracht. In de destijds nieuwgebouwde pastorie werden nieuwe plavuizen gelegd en voor het terras bij de pastorie werden oude zerken tot plavuisformaat gehakt. [15]

4.2. Aard en ouderdom van de vindplaats(en)
In het plangebied worden resten van de kerktoren uit vermoedelijk het begin van de 13e eeuw verwacht. Daarnaast kunnen objecten uit de kerk worden verwacht die tijdens de Reformatie in de 16e eeuw in het torenportaal zijn begraven. Ook kunnen er menselijke begravingen worden aangetroffen die dateren vanaf de 13e eeuw of ouder. Specifiek geldt er een verwachting op de herbegraven schedel van de Noordwijkse heilige St. Jeroen.

4.3. Begrenzing en oppervlakte van de vindplaats(en)
De vindplaats, zijnde de kerk met omliggend grafveld, is begrensd met AMK-terrein 4044.

4.4. Structuren en sporen
Funderingen, inhumatiegraven, knekelkuilen, puinlagen, ophooglagen.

4.5. Anorganische artefacten
Aardewerk, metaal, bouwmateriaal, glas, natuursteen.

4.6. Organische artefacten
Organische artefacten zoals leer, (bewerkt) hout, (bewerkt) bot, textiel, etc. worden alleen verwacht onder de grondwaterspiegel, die naar verwachting dieper ligt dan de graafdiepte. Verkoold organisch materiaal kan wel bewaard zijn gebleven boven de grondwaterspiegel.

4.7. Archeozoölogische, archeobotanische en fysisch antropologische resten
Archeozoölogische en archeobotanische resten worden niet verwacht in het plangebied. Fysisch antropologische resten worden wel verwacht en zullen bestaan uit inhumatiegraven en los botmateriaal.

4.8. Motivatie
De archeologische verwachting is gebaseerd op de gegevens zoals vermeld in de voorgaande paragrafen.

---

[12] Van der Sterre restaureerde 36 kerken en 13 torens. Peetoom 1978.
[13] ELO Inventarisnummer 1449: Brief dhr. Van Veen, 18 oktober 1974 betreffende het verhogen van de torenvloer.
[14] ELO Inventarisnummer 1449: Begroting werk, blad VIII.
[15] ELO Inventarisnummer 1449: Begroting werk, blad IX.

4.9. Archeologische stratigrafie en diepte van vondstlagen

Onder de plavuizenvloer is een betonlaag aanwezig. Op basis van de gegevens uit het bouwhistorisch onderzoek mag worden verondersteld dat daaronder sprake is van een ophoogpakket van zand met een minimale dikte van 15 cm. Er wordt verwacht dat daaronder een strandwal met oude duinen voorkomt. De bovenzijde van de oude duinen zal geroerd zijn. Exacte dieptes zijn niet aan te geven omdat het plangebied niet eerder onderzocht is.

4.10. Gaafheid en conservering

Er worden verstoringen verwacht die zijn ontstaan bij de restauratie van de toren en het funderingsherstel in de jaren 1970. Hierbij is vloerverwarming aangelegd en is de vloer verstevigd middels betonconstructies.

5. DOELSTELLING EN VRAAGSTELLING

5.1. Doelstelling

De doelstelling van een opgraving is het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van vindplaatsen om daarmee informatie te behouden die van belang is voor de kennisvorming over het verleden.

5.2. Relatie met NOaA en/of andere onderzoekskaders

Het onderzoek is waarschijnlijk te kleinschalig om een bijdrage te kunnen leveren aan de nationale of provinciale onderzoeksagenda's. Wel is het onderzoek van groot lokaal belang.

5.3. Vraagstelling

Het onderzoek betreft een archeologische opgraving. De vraagstelling is gericht op het inzicht verschaffen in de archeologische relicten in het plangebied.

5.4. Onderzoeksvragen

- Is er een losse schedel aanwezig? En zo ja:
  - Wat is de context? Zijn er nog sporen aanwezig van een kuil, kist, foudraal, etc.?
  - Zijn er aanwijzingen dat de schedel bewust onder de vloer is geplaatst en zo ja welke?
  - Kan op basis van schedelkenmerken een inschatting gemaakt worden van het geslacht en de leeftijd van de persoon?
  - Wat kan er gezegd worden over de mogelijke ouderdom van de schedel?
  - Kan er op basis van de bekende gegevens een relatie gelegd worden met Sint Jeroen?
- Zijn er nog andere archeologische sporen of vondsten aanwezig? Zo ja:
  - Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?
  - Wat is de aard, omvang, kwaliteit en het verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?
  - Uit welke periode dateren de sporen?
- Indien funderingen worden aangetroffen: hoe zijn deze opgebouwd en wat zegt dit over de bouwwijze en de ouderdom van de toren en eventuele herstelfasen?
- Wat zijn de overeenkomsten en afwijkingen tussen de archeologische en de bouwhistorische gegevens?

6. METHODEN EN TECHNIEKEN

6.1. Methoden en technieken

Algemeen

- Het onderzoek dient conform de heersende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie te worden uitgevoerd.
- Direct na afloop van het onderzoek wordt de werkput dicht geworpen.
- De hoofdmeetpunten worden uitgezet en periodiek door de archeoloog of veldtechnicus gecontroleerd.

Aanleg van de werkput

- Het graafwerk wordt uitgevoerd met een schep, of waar nodig met kleiner materieel.
- Tijdens de graafwerkzaamheden wordt systematisch gebruik gemaakt van een metaaldetector voor het opsporen van metalen voorwerpen.
- Bij het verdiepen worden vondsten verzameld.

Registratie

- Er dienen foto's gemaakt te worden van de beginsituatie, van de algemene situatie tijdens het veldwerk, de vlakken, de profielen, van grondsporen in het vlak, van de coupes, van belangwekkende/kwetsbare vondsten en van de oplevering.
- Het opgravingsvlak wordt waar nodig geschaafd, ingekrast en getekend op maximaal schaal 1:20.
- Alle vlakken worden ingemeten (x, y, z-coördinaten).
- Profielen en coupes worden schaal 1:20 of groter getekend.
- Tevens worden op vlaktekeningen de NAP-hoogten van het vlak en het maaiveld aangegeven en de locatie waar de profielen getekend zijn en waar foto's zijn gemaakt.
- Op tekeningen van profielen en coupes worden de bijbehorende fotonummers duidelijk aangegeven.
- Op de profieltekeningen worden de NAP-hoogten aangegeven. Tevens zal de hoogteligging van het opgravingsvlak aangegeven worden op de profieltekening.
- Tijdens het veldwerk worden detailfoto's en overzichtsfoto's genomen van de werkzaamheden ter documentatie en voor publicatiedoeleinden.

6.2. Strategie

Op aanwijzen van wordt een werkput van maximaal 1,5 x 1,5 m handmatig laagsgewijs ontgraven. Bij het aantreffen van fysisch antropologische resten of bijzondere vondsten worden deze voorzichtig vrij gelegd, gefotografeerd en getekend.

Bij het aantreffen van bijzondere archeologische resten die niet behoren tot de scope van dit project, zoals hierboven beschreven, worden de opdrachtgever en de Bevoegde Overheid onmiddellijk gewaarschuwd. In gezamenlijk overleg tussen partijen zal vervolgens worden bepaald hoe met deze resten dient te worden omgegaan.

6.3. Omgang kwetsbare vondsten en monsters

Kwetsbare vondsten dienen op de plaats van aantreffen gefotografeerd te worden. Bij de omgang met deze vondsten wordt gebruik gemaakt van de Leidraad KNA Eerste Hulp bij Kwetsbaar Vondstmateriaal.

6.4. Structuren en grondsporen

- Alle sporen (met uitzondering van aantoonbaar recente sporen) worden gecoupeerd en afgewerkt, voor zover dit mogelijk is binnen de grenzen van de ontgraving.
- Documentatie van bouwhistorische resten vindt plaats door een bouwhistoricus.
- Bij het voorkomen van niet-recent bakstenen muurwerk dient minimaal de horizontale omvang, de bovenkant en de onderzijde op tekening geregistreerd te worden. Daarnaast moet het metselverband vastgelegd worden, de vorm van de fundering en de manier, waarop de hoeken gevormd zijn, evenals versnijdingen. Vastgelegd worden

per muur de steensoort, de baksteenmaat en de hoogte van 10 lagen of zoveel lagen, als er nog aanwezig zijn.
- Van niet-recente bakstenen vloeren wordt de omvang, hoogte en constructie vastgelegd.
- Bijzonder gevormde bakstenen worden compleet vastgelegd en bewaard.
- Natuursteenblokken in de context van bakstenen muren worden compleet vastgelegd en bewaard.

6.5. Lichten (bij waterbodems)
Niet van toepassing.

6.6. Aardwetenschappelijk onderzoek
Naar verwachting zullen de graafwerkzaamheden niet reiken tot in natuurlijke lagen, waardoor aardwetenschappelijk onderzoek niet van toepassing is.

6.7. Anorganische artefacten
- Stortvondsten worden verzameld en geregistreerd.
- Bij de aanleg van de vlakken wordt vondstmateriaal zoveel mogelijk per stratigrafische eenheid (laag of spoor) verzameld.
- Vondsten uit een woon- of afvallaag worden apart verzameld.
- Indien sprake is van vondstconcentraties (concentraties van scherven o.i.d.), worden deze als punten of polygonen ingemeten.
- Alle vondsten worden nauwkeurig op x-, y- en z-coördinaat ingemeten/getekend (behalve recent materiaal en los materiaal als aardewerkscherven e.d.).
- Fragiele en/of belangwekkende vondsten dienen op de plaats van aantreffen gefotografeerd te worden.
- Vondsten en monsters worden geborgen en behandeld volgens de richtlijnen van de veldhandleiding archeologie. Zo nodig wordt een specialist ingeschakeld ter voorkoming van informatieverlies of beschadiging.

6.8. Organische artefacten
Organische artefacten worden niet verwacht. Zie verder paragraaf 6.7 – Anorganische artefacten.

6.9. Archeozoölogische, archeobotanische en fysisch antropologische resten
- Uit sporen met houtskool, fosfaatverkleuringen, organische of anderszins opvallende vulling worden monsters genomen voor 14C of dendrochronologische dateringen en voor botanisch onderzoek.
- Fysisch antropologische resten worden op de plaats van aantreffen gefotografeerd en getekend voordat deze geborgen worden. Indien sprake is van complexe of fragiele resten wordt een fysisch antropoloog geraadpleegd over de te volgen werkwijze.
- Indien de schedel wordt aangetroffen, wordt deze door een fysisch antropoloog bestudeerd om in ieder geval leeftijd en geslacht te bepalen. Tevens wordt gekeken naar eventuele sporen die aanwezig zijn op de schedel die indicatief kunnen zijn voor de doodsoorzaak. Indien mogelijk wordt een indicatie van de ouderdom van het botmateriaal gegeven.

6.10. Overige resten
Niet van toepassing.

6.11. Dateringstechnieken
Van kansrijke vondsten of sporen worden monsters genomen voor 14C of dendrochronologische dateringen.

6.12. Beperkingen
Het onderzoek is zeer beperkt in omvang en diepte. Er kan niet gegraven worden tot buiten het door aangewezen gebied.

7. UITWERKING EN CONSERVERING

7.1. Structuren, grondsporen, scheepwrak of vliegtuig, vondstspreidingen

Alle sporen en structuren worden conform de vigerende KNA (Centraal College van Deskundigen 2016) aan een beschrijving en analyse onderworpen. Voor zover mogelijk zullen de sporen in de lokale en regionale archeologische context worden geplaatst.

7.2. Analyse aardewetenschappelijke gegevens

Niet van toepassing. Naar verwachting zal het onderzoek niet reiken tot in de natuurlijke ondergrond. Mocht dit wel het geval zijn, dan dient het rapport een korte paragraaf hierover te bevatten.

7.3. Anorganische artefacten

Het is de verwachting dat het onderzoek slechts een beperkte hoeveelheid vondsten zal opleveren. In dat geval kan de evaluatiefase worden overgeslagen en kan worden volstaan met het geven van een beknopt overzicht van hetgeen is aangetroffen in het standaardrapport, waarbij de nadruk dient te liggen op de mogelijke datering.
Indien het onderzoek wel meerdere vondsten oplevert, of vondsten die van groter belang zijn (te denken valt aan mogelijke relicten uit de tijd van de Reformatie of aan metalen voorwerpen), geldt het volgende:

- De vondsten/resten worden per materiaalcategorie gedateerd en gewaardeerd en beschreven in het evaluatieverslag. Op basis van de evaluatie wordt in overleg met de opdrachtgever en de bevoegde overheid bepaald welke vondsten/resten nader geanalyseerd moeten worden.
- Opdrachtnemer dient voorafgaand aan conserveren en deponeren een voorstel bij opdrachtgever, bevoegde overheid en depothouder/eigenaar in ten aanzien van de vondsten die conservering behoeven alvorens bewaard te kunnen worden. Opdrachtgever, bevoegde overheid en depothouder/eigenaar beslissen op basis hiervan gezamenlijk over welke vondsten voor conservering in aanmerking komen.
- Van bijzondere en kwetsbare vondsten wordt een conserveringsvoorstel en een selectievoorstel geformuleerd. Dit voorstel wordt voorgelegd aan de bevoegde overheid en de depothouder/eigenaar. De conservering vindt uitsluitend plaats door een gespecialiseerd bureau.

7.4. Organische artefacten

Zie paragraaf 7.3 – Anorganische artefacten.

7.5. Archeozoölogische, archeobotanische en fysisch antropologische resten

- Archeozoölogische resten uit sporen worden gedetermineerd in de mate van detail als nodig is voor het kunnen beantwoorden van de onderzoeksvragen.
- Archeobotanische resten en archeozoölogische resten uit geologische lagen worden onderzocht indien relevant voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen. De resten worden per categorie gedateerd en gewaardeerd en beschreven in het evaluatieverslag. Op basis van de evaluatie wordt in overleg met de opdrachtgever en de bevoegde overheid bepaald welke resten nader geanalyseerd moeten worden.
- Bij het aantreffen van een losse schedel waarvan de mogelijkheid bestaat dat deze van Sint Jeroen zou kunnen zijn, wordt deze beschreven en gedocumenteerd door de fysisch antropoloog. Doel hiervan is het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Er dient gelet te worden op leeftijd, geslacht, ouderdom van het botmateriaal en mogelijke sporen van doodsoorzaak. Indien het uitvoeren van nader wetenschappelijk onderzoek wenselijk en mogelijk is, wordt daarvoor een beredeneerd voorstel gedaan in het evaluatieverslag.

7.6. Beeldrapportage (objecttekeningen, foto's, kaarten e.d.)

Eventueel kunnen vondsten die kenmerkend zijn voor een specifieke periode gefotografeerd worden. Van uitzonderlijke vondsten wordt tevens een tekening gemaakt.

8. (DE)SELECTIE EN CONSERVERING

8.1. Selectie materiaal voor uitwerking

Het is de verwachting dat het onderzoek slechts een beperkte hoeveelheid vondsten zal opleveren. In dat geval kan de evaluatiefase worden overgeslagen en kan worden volstaan met het geven van een beknopt overzicht van hetgeen is aangetroffen in het standaardrapport, waarbij de nadruk dient te liggen op de mogelijke datering.
Indien een schedel wordt aangetroffen waarvan het vermoeden bestaat dat deze van Sint Jeroen zou kunnen zijn, wordt deze zonder meer uitgewerkt door de fysisch antropoloog, waarbij minimaal wordt gekeken naar indicaties voor leeftijd, geslacht, ouderdom van het botmateriaal en doodsoorzaak. Indien het uitvoeren van nader wetenschappelijk onderzoek wenselijk en mogelijk is, wordt daarvoor een beredeneerd voorstel gedaan in het evaluatieverslag.
Indien wel (belangwekkende) vondsten/resten worden aangetroffen, worden deze per materiaalcategorie gedateerd en gewaardeerd en beschreven in het evaluatieverslag. Op basis van de evaluatie wordt in overleg met de opdrachtgever en de bevoegde overheid bepaald welke vondsten/resten nader geanalyseerd moeten worden.

8.2. Selectie materiaal voor deponering en verwijdering

Tijdens de evaluatiefase wordt in het selectierapport een voorstel gedaan voor te deponeren en te verwijderen vondsten. Tijdens de evaluatiefase wordt het selectierapport voorgelegd aan de depothouder/eigenaar ter goedkeuring. Pas na goedkeuring van het selectierapport door de depothouder/eigenaar kunnen deze vondsten en monsters op controleerbare wijze worden verwijderd.
Voor deselectie dient per vondst waarvan geadviseerd wordt het te mogen deselecteren minimaal inzicht gegeven worden in:

- vondstnummer;
- soort context waar het object gevonden is (spoor);
- datering;
- conserveringstoestand;
- aard van het object (determinatie);
- bijzonderheden (inscripties, bewerkingssporen, etc.) en.
- reden/motivering voor de-selectie.

Binnen de Noordwest Europese archeologie komen metaalvondsten van ijzer zeer vaak als "ondetermineerbaar" aan het daglicht. Derhalve is het noodzakelijk dat deze eerst worden geröntgend en door een materiaalspecialist worden bekeken, voorafgaand aan het op te stellen deselectie-advies (zie ook KNA 4.0, protocol 4001 PvE PS06, Tabel 2).
Alle aangetroffen menselijke resten worden zo mogelijk aangeboden aan de kerk ter herbegraving.

8.3. Selectie materiaal voor conservering

Alle vondsten en monsters moeten geconserveerd worden aangeleverd aan het archeologisch depot, tenzij schriftelijk en op grond van een selectierapport voor conservering anders is aangegeven door de desbetreffende depothouder/eigenaar. In een conserveringsrapport dient te worden vastgelegd welke vondsten op welke wijze en met welke middelen zijn geconserveerd.

9. DEPONERING

9.1. Eisen betreffende depot

De vondsten en documentatie dienen tijdelijk te worden bewaard in het depot van de opdrachtnemer waarna het geheel binnen 2 jaar, conform de daarvoor geldende normen en eisen (KNA-specificatie DS 02 & DS 03) en conform de normen en eisen van het depot, wordt overgedragen aan het archeologisch depot van de provincie Zuid-Holland.

De digitale documentatie wordt conform KNA-specificatie DS 05 overgedragen aan het e-Depot.

9.2. Te leveren product

Na afloop van het veldwerk wordt indien nodig (zie 8.1) een beknopt evaluatieverslag opgesteld, met een overzicht van de aangetroffen grondsporen en vondsten, en wordt indien noodzakelijk een voorstel gedaan voor de uitwerking van de aangetroffen vondstcategorieën en monsters. De (de)selectierapporten en conserveringsrapporten die tijdens de evaluatiefase opgesteld worden, worden ter goedkeuring voorgelegd aan de depothouder/eigenaar. Indien binnen 15 werkdagen geen reactie wordt verkregen van de depothouder/eigenaar, kan het werk zonder goedkeuring worden voortgezet.
Na overleg met de opdrachtgever, eventueel depothouder/eigenaar en de bevoegde overheid en toestemming van de opdrachtgever, wordt vervolgens overgegaan tot de uitwerking van het onderzoek.

Eindproduct is een rapport volgens de KNA 4.0. De verzamelde gegevens dienen zodanig te worden beschreven en verbeeld dat de beantwoording van de in dit PvE gestelde onderzoeksvragen helder en onderbouwd is en de veldgegevens in later stadium voor iedereen toetsbaar en controleerbaar zijn (overzichtstekeningen, foto's, sporenlijsten, vondstenlijsten, etc.).
Het conceptrapport wordt uiterlijk 12 weken na einde van het veldwerk aan de opdrachtgever en de bevoegde overheid gestuurd. Overschrijding van deze termijn door derden (natuurwetenschappelijke dateringen of uitwerking van botanische monsters) kan er toe leiden dat deze termijn wordt verlengd. Het verlengen van de termijn gebeurt altijd in overleg met de opdrachtgever en de deskundige namens de bevoegde overheid. Het conceptrapport wordt digitaal in enkelvoud aangeboden aan de opdrachtgever en de deskundige namens de bevoegde overheid. Deze laatste toetst de resultaten aan dit Programma van Eisen. Binnen een maand na ontvangst van opmerkingen op het conceptrapport wordt het eindrapport geleverd. Exemplaren (analoog en/of digitaal) worden geleverd aan de opdrachtgever en de bevoegde overheid. Door middel van uploaden in Archis wordt het rapport geleverd aan de RCE.

10.RANDVOORWAARDEN EN AANVULLENDE EISEN

10.1. Personele randvoorwaarden

Het onderzoek moet verricht worden door een BRL SIKB 4000, protocol 4004, gecertificeerd bedrijf. Het onderzoek moet worden uitgevoerd door een veldteam dat bestaat uit minimaal een bouwhistoricus en onder leiding staat van een senior KNA-archeoloog met ruime en aantoonbare ervaring. Indien de resten in de opgravingsput voornamelijk bouwhistorisch van aard zijn, is het niet noodzakelijk dat de senior archeoloog permanent in het veld aanwezig is. Wel dient deze in dat geval op afroep beschikbaar te zijn.
De materiaalanalyses worden uitgevoerd door specialisten met aantoonbare ervaring op het gebied van materiële cultuur, botanische en archeozoölogische resten uit de te verwachten perioden. De uitwerking van menselijk botmateriaal dient te gebeuren door een fysisch antropoloog.

10.2. Overlegmomenten

- De gemeente Noordwijk wordt minimaal een week voor de start van het veldwerk op de hoogte gebracht van de startdatum.
- Op de volgende momenten vindt afstemming tussen de uitvoerder en de bevoegde overheid plaats: tijdens het veldwerk bij afwijkingen van het PvE, na het einde van het veldwerk over het uitwerkingsplan (evaluatie) en na indiening van het conceptrapport.
- Wanneer de in het veld aangetroffen vondsten (hoeveelheden, soorten materialen, soorten objecten en/of dateringen en conservering) significant afwijken van het PvE, is

overleg nodig tussen bevoegd gezag, opdrachtgever en depothouder/eigenaar op aangeven van de uitvoerder.
- De (de)selectierapporten en conserveringsrapporten die tijdens de evaluatiefase opgesteld worden, worden ter goedkeuring voorgelegd aan de depothouder/eigenaar.

10.3. Kwaliteitsbewaking, toezicht, overleg en evaluatie

Het onderzoek dient te worden uitgevoerd conform de KNA (4.0) en het PvE. Alle archeologische veldwerkzaamheden staan onder verantwoordelijkheid van de leidinggevende archeoloog. Werkzaamheden en/of situaties die afwijken van dit Programma van Eisen dienen eerst te worden voorgelegd aan de deskundige namens de bevoegde overheid en de opdrachtgever. Relevante wijzigingen tijdens het veldwerk (strategie, methodiek, locatie, etc.) of tijdens uitwerking en conservering worden schriftelijk (per e-mail) aan de opdrachtgever en de deskundige namens de bevoegde overheid voorgelegd en mogen alleen na schriftelijke goedkeuring worden doorgevoerd. Meer- en minderwerk vindt slechts plaats na schriftelijke toestemming van de opdrachtgever en de deskundige namens de bevoegde overheid.

10.4. Overige randvoorwaarden en aanvullende eisen

- Voor aanvang van het veldwerk stuurt de uitvoerder dit PvE aan de depothouder/eigenaar van de provincie Zuid-Holland.
- De opdrachtgever is verantwoordelijk voor de toegankelijkheid van het terrein, evenals voor de plaatsing van afzettingen, het regelen van vergunningen, betredingstoestemming, het verwijderen van obstakels, herbestrating etc.
- De opdrachtgever is verantwoordelijk voor de afvoer van het grondwater (bronbemaling) en eventuele daarbij benodigde vergunningen, tenzij anders afgesproken. Grondwater mag geen belemmering vormen voor het onderzoek.
- Het goedgekeurde PvE dient tijdens het veldwerk op de werklocatie aanwezig te zijn.
- Dit PvE betreft de eisen die vanwege het archeologisch belang aan het onderzoek worden gesteld. Dit laat onverlet dat wettelijke en andere regelgeving aangaande het uitvoeren van werkzaamheden moet worden gevolgd (o.a. Arbowet).
- Deelname van amateur-archeologen is niet mogelijk vanwege het gebrek aan ruimte.
- Contacten met de pers verlopen via de opdrachtgever en de gemeente Noordwijk.

11. WIJZIGINGEN TEN OPZICHTE VAN HET VASTGESTELDE PVE

11.1. Wijzigingen tijdens het veldwerk

Indien tijdens de veldwerkfase belangwekkende zaken worden aangetroffen die niet in het PvE zijn voorzien vindt overleg plaats met de bevoegde overheid, de depothouder/eigenaar en de opdrachtgever. Na overeenstemming worden de wijzigingen schriftelijk vastgelegd in een bijlage bij het Programma van Eisen.
Als bij de ontsluiting van het terrein of tijdens het veldwerk blijkt dat het opgestelde PvE naar het zich laat aanzien onvoldoende aansluit op de aanwezige archeologische situatie, dan dient in samenspraak met de opdrachtgever en de bevoegde overheid het PvE te worden geëvalueerd. De bevoegde overheid moet vervolgens beoordelen of het onderzoek in deze vorm doorgang kan vinden. Als dat niet zo is, moet het PvE worden geactualiseerd. Indien het onderzoek niet als zodanig kan worden uitgevoerd, wordt de opdrachtgever door de bevoegde overheid geïnformeerd over de consequenties en het nieuw te volgen proces. Pas na goedkeuring van het gewijzigde PvE door de bevoegde overheid kan het veldwerk/uitwerking worden vervolgd. De bevoegde overheid kan even wel ook de noodzaak tot wijziging eisen, waarna overleg volgt met de uitvoerder en opdrachtgever.

11.2. Belangrijke wijzigingen

Onderstaande belangrijke wijzigingen worden te alle tijde aantoonbaar voorgelegd aan de opdrachtgever en de bevoegde overheid:
- Wijzigingen van de gehanteerde onderzoeksmethode

- Wijzigingen van de fysieke en/of technische omstandigheden
- Afwijking van de archeologische verwachting

11.3. Procedure van wijziging na de evaluatiefase van het veldwerk

Indien tijdens de (eventuele) evaluatiefase belangrijke wijzigingen gemaakt moeten worden in de opzet en uitvoering van het archeologisch onderzoek, wordt daarover overlegd met de bevoegde overheid en met de opdrachtgever. Na overeenstemming worden de wijzigingen schriftelijk vastgelegd in een bijlage bij het Programma van Eisen.

11.4. Procedure van wijziging tijdens uitwerking en conservering

Indien tijdens de uitwerkingsfase belangrijke wijzigingen gemaakt moeten worden in de opzet en uitvoering van het archeologisch onderzoek, wordt daarover overlegd met de bevoegde overheid en met de opdrachtgever. Na overeenstemming worden de wijzigingen schriftelijk vastgelegd in een bijlage bij het Programma van Eisen.

12.LITERATUUR EN BIJLAGEN

12.1. Literatuur

- Carmiggelt, A. en P.W.J.M. Schulten, 2002: *Leidraad 1 Veldhandleiding Archeologie*, College voor de Archeologische Kwaliteit, Zoetermeer.
- Centraal College van Deskundigen (CCvD), 2006: *Leidraad KNA Eerste Hulp bij Kwetsbaar vondstmateriaal.*
- Centraal College van Deskundigen (CCvD), 2009: *Leidraad KNA Proefsleuvenonderzoek*, versie 1.01.
- Centraal College van Deskundigen (CCvD), 2016: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) versie 4.0.*
- Dam, M.C. van, 2018: *Bouwhistorische quickscan: Voorstraat 44, Noordwijk, torenportaal Oude Jeroenskerk*, Noordwijk (IDDS Archeologie en bouwhistorie).
- http://www.noaa.nl/
- Kloos, J., 1928: *Noordwijk in den loop der eeuwen*, Noordwijk.

12.2. Bijlagen

1. Lijst met te verwachten aantallen
2. Te raadplegen specialisten / specialismen
3. Topografische kaart
4. Locatiekaart
5. Plattegrond van de toren

Bijlage 1: Lijst met te verwachten aantallen

(zie ook de referentietabellen PS07)

Onderzoek	***Verwachting***
Omvang	**Verwachte aantal m²**
	2,25
Vondstcategorie	**Verwachte aantallen (N)**
Aardewerk	25
Bouwmateriaal	10
Metaal (ferro)	1
Metaal (non-ferro)	1
Slakmateriaal	0
Vuursteen	0
Overig natuursteen	2
Glas	1
Menselijk botmateriaal onverbrand	1
Menselijk botmateriaal verbrand	0
Dierlijk botmateriaal onverbrand	0
Dierlijk botmateriaal verbrand	0
Visresten (handverzameld)	0
Schelpen	0
Hout	0
Houtskool(monsters)	0
Textiel	0
Leer	0
Submoderne materialen	0
Monstername	**Verwachte aantallen (N)**
Algemeen biologisch monster (ABM)	0
Algemeen zeefmonster (AZM)	0
Pollen, diatomeeën en andere microfossielen	0
Monsters voor anorganisch chemisch onderzoek	0
Monsters voor micromorfologisch onderzoek	0
Monsters voor luminescentiedatering (OSL)	0
Monsters voor koolstofdatering (^{14}C)	0
Vismonsters	0
DNA	0
Dendrochronologisch monster	0

Bijlage 2: Overzicht te raadplegen specialisten/specialismen

Vondstcategorie	In PvE voorschrijven "Raadplegen bij PvA"	In PvE voorschrijven "Raadplegen bij veldwerk"	In PvE voorschrijven "Raadplegen bij uitwerking"
Aardewerk	Nee	Nee	Ja
Bouwmateriaal	Nee	Nee	Ja
Metaal (ferro)	Nee	Nee	Ja
Metaal (non-ferro)	Nee	Nee	Ja
Slakmateriaal	Nee	Nee	Ja
Vuursteen	Nee	Nee	Ja
Overig natuursteen	Nee	Nee	Ja
Glas	Nee	Nee	Ja
Menselijk botmateriaal onverbrand	Nee	Nee (behalve als zeer fragiel)	Ja
Menselijk botmateriaal verbrand	Nee	Ja	Ja
Dierlijk botmateriaal onverbrand	Nee	Nee (behalve als zeer fragiel)	Ja
Dierlijk botmateriaal verbrand	Nee	Nee (behalve als zeer fragiel)	Ja
Visresten	Nee	Nee	Ja
Schelpen	Nee	Nee	Ja
Hout	Nee	Ja	Ja
Houtskool(monsters)	Nee	Nee	Ja
Textiel	Nee	Nee (behalve als zeer fragiel)	Ja
Leer	Nee	Nee (behalve als zeer fragiel)	Ja
Submoderne materialen	Nee	Nee	Nee
Monstername			
Algemeen biologisch monster (ABM)	Nee	Nee	Ja
Algemeen zeefmonster (AZM)	Nee	Nee	Nee
Pollen, diatomeeën en andere microfossielen	Nee	Nee	Ja
Monsters voor anorganisch chemisch onderzoek	Nee	Nee	Ja
Monsters voor micromorfologisch onderzoek	Nee	Nee	Ja
Monsters voor luminescentiedatering (OSL)	Nee	Nee	Ja
Monsters voor koolstofdatering (^{14}C)	Nee	Nee	Ja
DNA	Nee	Ja	Ja
Dendrochronologisch monster	Nee	nee	Ja

Bijlage 3. Topografische kaart

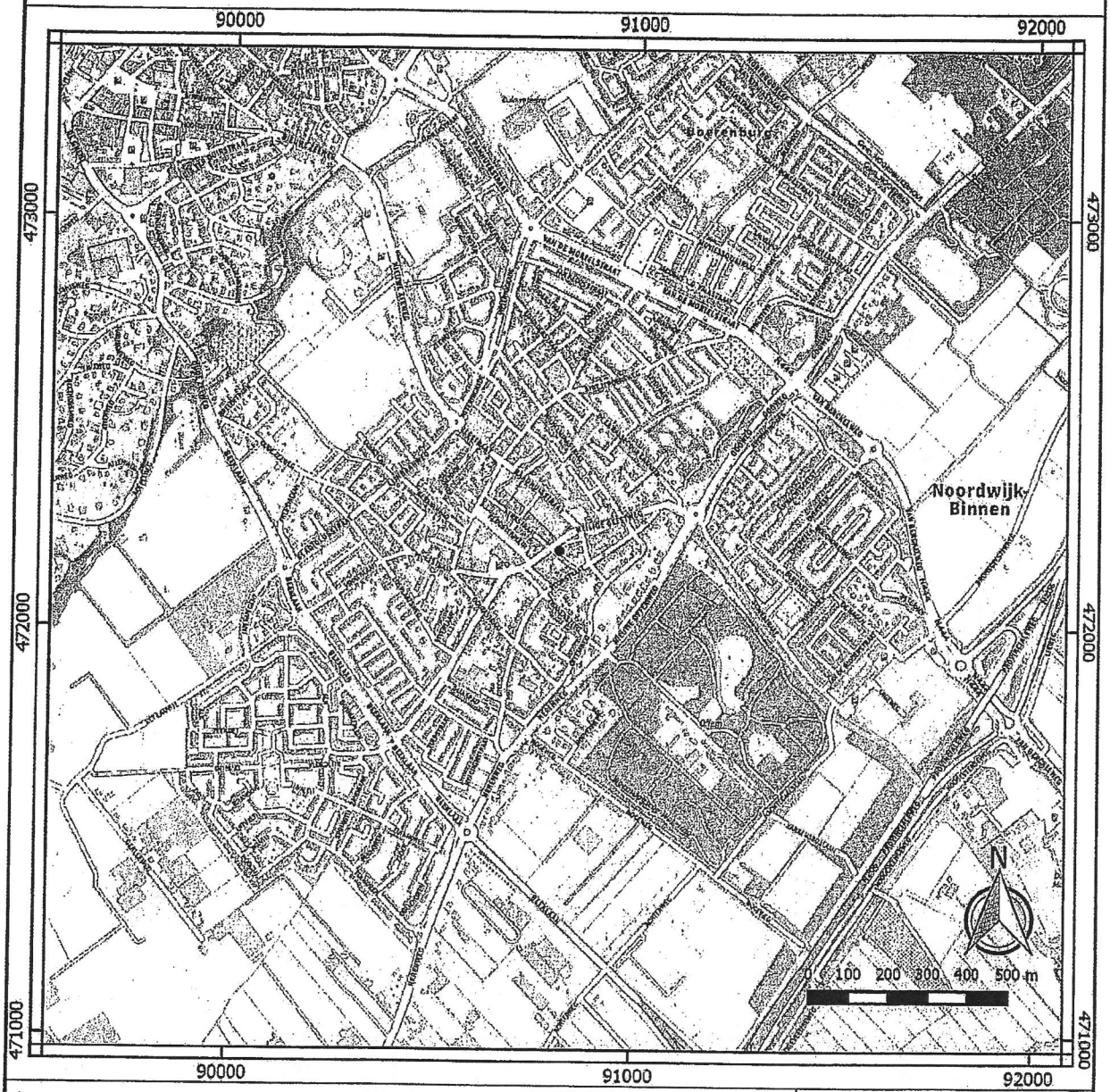

Legenda

plangebied

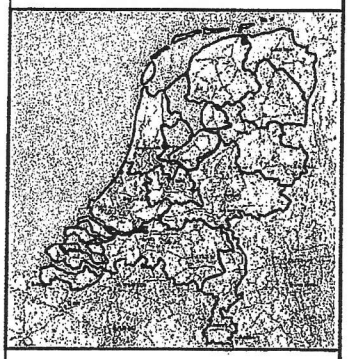

IDDS Archeologie	
Projectnaam:	Kerktoren Oude Jeroenskerk, Noordwijk
Projectnummer:	51620517
OMnr:	
Projectleider:	SMO
Getekend door:	SMO
Schaal:	1:15,000
Datum:	26-1-2018

IDDS

Ruimte & Ontwikkeling
Milieu
Archeologie
Explosieven
Ecologie
Water
Asbest
Cultuurtechniek
Bouw
Infra

Bijlage 4. Locatiekaart

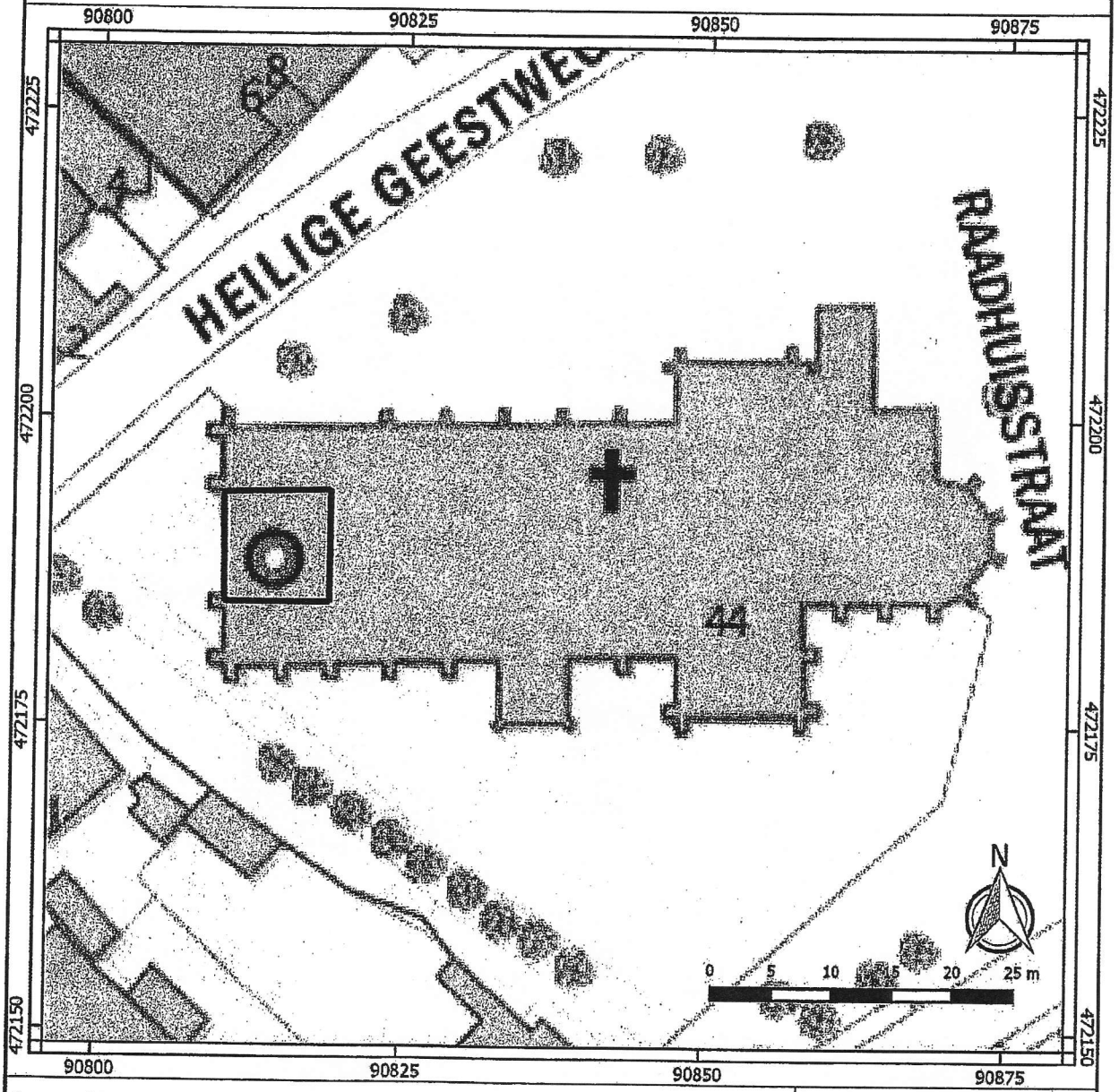

Legenda

plangebied

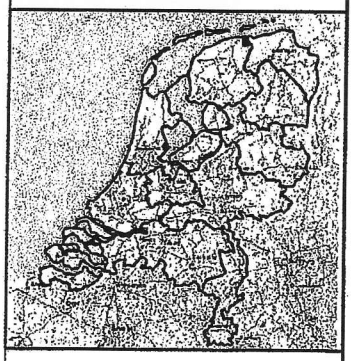

IDDS Archeologie		
Projectnaam:	Kerktoren Oude Jeroenskerk, Noordwijk	
Projectnummer:		51620517
OMnr:		
Projectleider:		SMO
Getekend door:		SMO
Schaal:		1:500
Datum:		26-1-2018

NOORDWIJK
's-gravendijkseweg 37
Postbus 128
2200 AC Noordwijk
T: 071 - 402 88 66
E: info@IDDS.NL
W: www.IDDS.nl

Ruimte & Ontwikkeling
Milieu
Archeologie
Explosieven
Ecologie
Water
Asbest
Cultuurtechniek
Bouw
Infra

Bijlage 5: Plattegrond van de toren

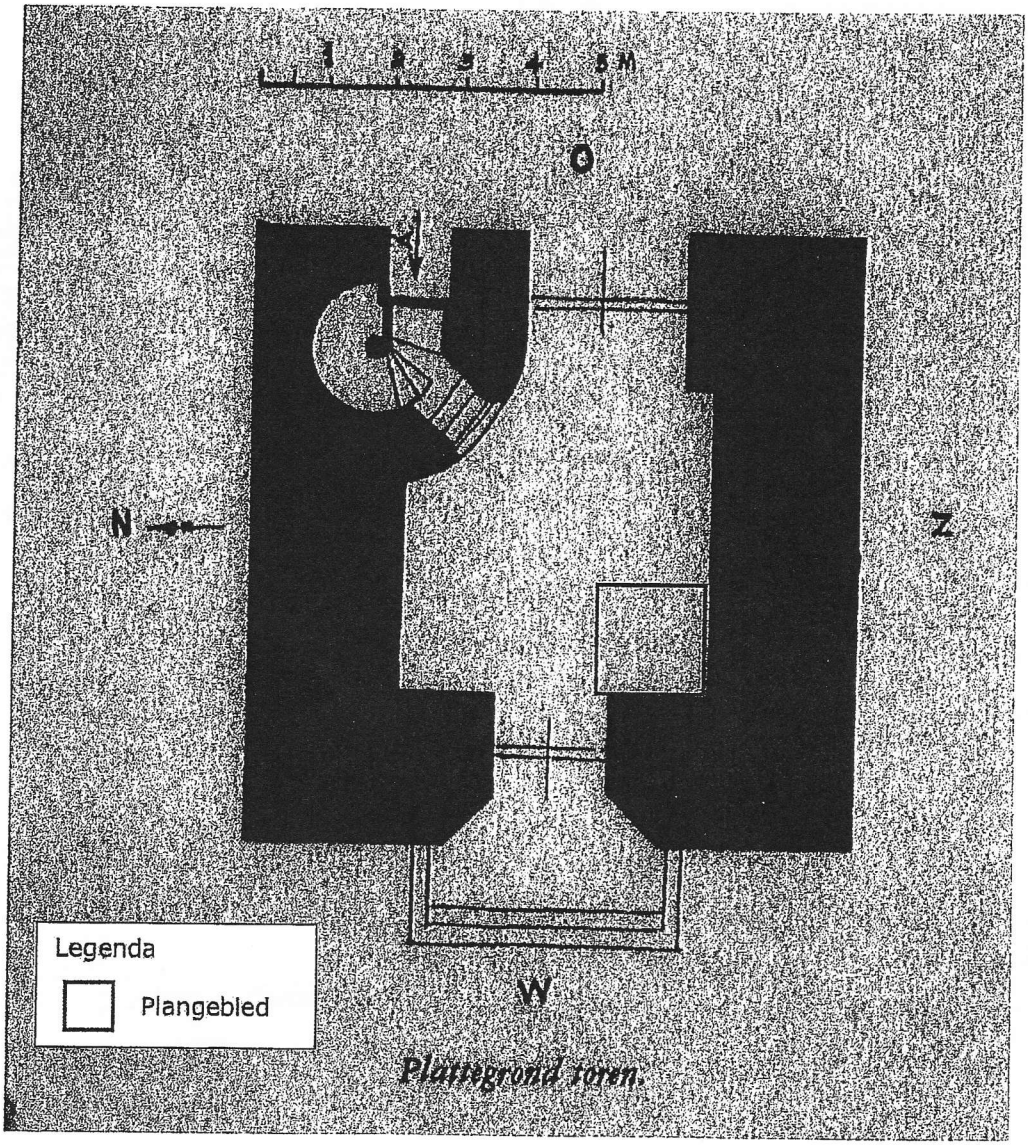

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon

T 033-4217362
F 033-421 77 99

Omgevingsdienst West-Holland
t.a.v.
Postbus 45
2800 AA Gouda

Datum 23 MAART 2018
Betreft Noordwijk, Voorstraat 44 (2201 HW), Grote of Sint Jeroenskerk - monumentnummer 30756: opgraving

Onze referentie
AWT-2018-43

Geachte r

In een e-mail d.d. 15 februari 2018 verzoekt de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een reactie te leveren op de vraag of de wettelijke adviesplicht van toepassing is wanneer archeologisch onderzoek in de Grote of Sint Jeroenskerk te Noordwijk wordt uitgevoerd (monumentnummer 30756). Deze locatie is geen archeologisch rijksmonument.

Een aanvrager is op zoek naar de schedel van Sint Jeroen in voornoemd monument, zo blijkt uit uw e-mail. De vloer met plavuizen in de zuidwestelijke hoek van de kerktoren zal over een oppervlakte van circa 1.50 bij 1.50 m worden opgenomen. Na graafwerk wordt de oude toestand hersteld. Gebroken plavuizen worden door identieke exemplaren vervangen.

De opgravingsput is heel klein, slechts 2.25 m2. Er kan niet diep gegraven worden. Als gevolg kan maar heel weinig worden verstoord.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed kwalificeert deze ingreep als *'niet adviesplichtig'* maar tekent aan dat de ontgravingsdiepte in de opgravingsput beperkt dient te blijven ter voorkoming van destabilisatie van de bodem waarin de fundering van de toren staat. Verzakking van de kerktoren dient volledig uitgesloten te worden en het onderzoek naar de funderingen dient ondergeschikt te blijven aan het onderzoek naar de schedel en zich te beperken tot deze ontgravingsdiepte.
De Rijksdienst stelt het zeer op prijs van de resultaten van de opgraving op de hoogte te worden gehouden en ziet te zijner tijd het rapport van het archeologisch onderzoek met belangstelling tegemoet.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Regio Noord West

Adviseur Architectuurhistorie

Omgevingsdienst West-Holland

Datum:
VERZONDEN 23 MAART 2018
Ons kenmerk:
2018046782

Contactpersoon:
/

Uw kenmerk:

Zaaknummer:
2018013931

Bijlage(n):
div.

Betreft: Omgevingsvergunning, Voorstraat 44 te Noordwijk

/ Geachte

Op 27 januari 2018 hebben wij uw aanvraag om omgevingsvergunning ontvangen voor het uitvoeren van werkzaamheden in de toren van de Oude Jeroenskerk aan de Voorstraat 44 te Noordwijk.

In behandeling nemen
De door u ingediende aanvraag voldoet aan de vereisten die hiervoor zijn gesteld in artikel 4:1 en 4:2 van de Algemene wet bestuursrecht en aan de in de Ministeriële regeling omgevingsrecht gestelde voorschriften.

Wettelijke basis
Op grond van artikel 2.1 en 2.2 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht is het verboden een project uit te voeren zonder of in afwijking van een vergunning van burgemeester en wethouders (omgevingsvergunning). De gronden waarop een omgevingsvergunning kan worden geweigerd staan vermeld in artikel 2.15 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, welke gronden daarmee ook het toetsingskader van de aanvraag vormen.

Toetsing van de aanvraag
De aanvraag bestaat uit de volgende onderdelen:

- Werken of werkzaamheden
- Handelingen met beschermde monumenten

De aanvraag voorziet in het uitvoeren van een (inpandig) onderzoek in de kerk aan de Voorstraat 44 in de kern van Noordwijk-Binnen, waar mogelijk de schedel van St Jeroen in 1572. De werkzaamheden bestaan uit het graven van een gat van maximaal 1,5m x 1,5 m in het portaal van de toren.

Ter plaatse geldt het bestemmingsplan "Noordwijk Binnen" alsmede het "Paraplu bestemmingsplan Parkeren". Deze regels zijn op de gevraagde vergunning niet van

toepassing. Op grond van het eerstgenoemde bestemmingsplan zijn , naast de bestemming "Maatschappelijk", de dubbelbestemmingen "Waarde Archeologie" en "Waarde Beschermd Dorpsgezicht" van kracht. Ten aanzien van de eerste is een aanlegvergunning aan de orde en dient een archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. Het ingediende archeologische onderzoek, het programma van eisen alsmede de onderbouwing zijn beoordeeld en akkoord bevonden danwel goedgekeurd.

Aangezien de kerk een rijksmonument betreft, is ook een vergunning voor het verrichten van handelingen met een beschermd monument onlosmakelijk verbonden met de aanvraag. De Centrale Erfgoedcommissie van de Stichting Dorp, Stad en Land heeft op 26 februari 2018 aangegeven akkoord te zijn met de voorgestelde ingrepen. Aangegeven is, dat de vloer is verhoogd en herlegd waarbij gebruik is gemaakt van hergebruikte en mogelijk oorspronkelijke plavuizen (wat niet vast te stellen valt). Hierdoor heeft de vloer beperkte monumentale waarde.

Uiteraard dient een zorgvuldige omgang en hergebruik van zoveel mogelijk plavuizen uitgangspunt te zijn bij de werkzaamheden.

Verder is het college van burgemeester en wethouders als eigenaar akkoord met het uitvoeren van de werkzaamheden.

Besluit
Gelet op de hierboven omschreven toetsing van het project besluiten wij met inachtneming van de Algemene wet bestuursrecht, de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) en de Erfgoedverordening Noordwijk 2011:

- omgevingsvergunning te verlenen voor de volgende onderdelen:
  - het uitvoeren van een werk of werkzaamheden ex artikel 2.1., lid 1 onder b Wabo
  - het slopen, verstoren (...) van een monument ex artikel 2.1, lid 1 onder f Wabo

overeenkomstig de volgende stukken:
- aanvraagformulier d.d. 29-01-2018
- Bouwhistorische Quickscan IDDS d.d. januari 2018
- Programma van Eisen en getekend voorblad d.d. 09-05-2018
- Onderbouwing aanvraag

Opmerking
Voor start van de uitvoering graag aangeven, hoe er door de eventuele onderliggende betonlaag (genoemd in het programma van eisen) heen gekomen wordt en welk gereedschap hiervoor wordt gebruikt.

Start- en gereedmelding
U dient een melding te doen van de start en het einde van de werkzaamheden. Deze melding kunt u doen via het e-mailadres info@odwh.nl.

Inwerkingtreding van de vergunning
Op grond van artikel 6.1 van de Wabo treedt de vergunning pas in werking wanneer:

- de bezwaar- of beroepstermijn (deze bedraagt zes weken) is verstreken zonder dat door derden bezwaar is gemaakt of beroep is ingesteld;
- is beslist op een verzoek om een voorlopige voorziening;
- is beslist op het beroep van derde belanghebbenden en geen verzoeken om voorlopige voorziening zijn ingediend.

Intrekken vergunning
De vergunning kan worden ingetrokken:

- indien blijkt dat de vergunning ten gevolge van onjuiste of onvolledige opgave van gegevens is verleend;
- indien nader in te dienen gegevens niet tijdig zijn overgelegd;
- indien de vergunninghouder niet heeft voldaan aan voorwaarden die aan de vergunning zijn verbonden;
- indien er gedurende 3 jaar geen handelingen zijn verricht met gebruikmaking van de vergunning, behoudens het onderstaande;
- indien de vergunninghouder daarom verzoekt;
- indien dit in het belang van brandveiligheid nodig is;
- indien binnen 26 weken na het onherroepelijk worden van de vergunning geen begin is gemaakt met de werkzaamheden;
- indien de werkzaamheden langer dan 26 weken hebben stilgelegen.

Bezwaar en beroep
Indien u meent dat u door het besluit of de daaraan verbonden voorwaarden in uw belangen wordt getroffen bestaat er de mogelijkheid tot het indienen van een bezwaarschrift. Een schriftelijk, gemotiveerd bezwaarschrift dient binnen zes weken na de verzenddatum van dit besluit te worden gericht aan Omgevingsdienst West Holland, t.a.v. burgemeester en wethouders van Noordwijk, Postbus 159, 2300 AD Leiden, onder vermelding van het trefwoord "Bezwaarschrift" en het registratienummer van het besluit.
De mogelijkheid tot het indienen van een bezwaarschrift bestaat eveneens voor derde belanghebbenden.
Het indienen van een bezwaarschrift schort de werking van het besluit niet op. Indien u of een derde belanghebbende van mening bent/is dat er een spoedeisend belang is kan er voorlopige voorziening worden gevraagd bij de Voorzieningenrechter van de Rechtbank Den Haag, sector Bestuursrecht.
Op verzoek van een derde belanghebbende en na instemming van ons college is het mogelijk de bezwaarschriftenprocedure over te slaan en rechtstreeks beroep in te stellen bij de rechtbank.

Tot slot

- Als het noodzakelijk is dat de openbare weg en of het trottoir geheel of gedeeltelijk moet worden afgesloten of dat op een andere wijze het verkeer wordt belemmerd of mogelijk in gevaar wordt gebracht moet vooraf overleg

worden gevoerd met de afdeling Openbare Werken van de gemeente Noordwijk, telefoonnummer 071-3660000.

- Voor het plaatsen van een steiger, keet, container of iets vergelijkbaars op de openbare weg of in het plantsoen moet een afzonderlijke vergunning worden aangevraagd. Informatie hierover kunt u opvragen bij het team Openbare Orde en Veiligheid van de afdeling Dienstverlening van de gemeente Noordwijk.
- Voor het in gebruik nemen van openbare grond is precario verschuldigd. Hiervoor krijgt u van de afdeling Dienstverlening team Belastingen van de gemeente Noordwijk een afzonderlijke aanslag. Deze aanslag is gebaseerd op het oppervlak dat door u daadwerkelijk in gebruik wordt genomen. Meer informatie over precario-belasting kunt u krijgen bij het team Belastingen van de gemeente Noordwijk.
- Let op: Het feit dat u precariobelasting betaalt wil nog niet zeggen dat u ook een vergunning heeft voor het in gebruik nemen van de openbare grond.
- Alle schade die toegebracht wordt aan gemeentelijke eigendommen als straat, trottoir, plantsoen en riool, bijvoorbeeld door zwaar transport, betonresten, spoelwater, zullen bij de vergunninghouder worden geclaimd. Wij stellen hierbij vast dat naar onze overtuiging bovengenoemde eigendommen zich in een goede staat bevinden. Indien u van mening bent dat de gemeentelijke eigendommen zich niet in een goede staat bevinden, verzoeken wij u om binnen zeven dagen na dagtekening van deze vergunning dit bij de afdeling Openbare Werken te melden van de gemeente Noordwijk, telefoonnummer 071-3660000.
- Zonder vergunning van het college is het niet toegestaan een uitweg te maken naar de openbare weg en van de weg gebruik te maken voor het hebben van een uitweg. Inlichtingen over het verkrijgen van een uitwegvergunning kunt u inwinnen bij de Omgevingsdienst West-Holland.

Overige toestemmingen en voorzieningen

Voor het realiseren van uw project heeft u naast de omgevingsvergunning nog andere toestemmingen en / of voorzieningen nodig. Hierover hebben wij u in een eerder stadium geïnformeerd. Zonder deze toestemmingen en / of voorzieningen is realisatie van uw project niet mogelijk.

Meer informatie

Heeft u nog vragen? Neem dan contact op met r ; via

Vermeld hierbij het zaaknummer: 2018013931.

Namens burgemeester en wethouders van de gemeente Noordwijk,

Afdelingshoofd Dienstverlening van de Omgevingsdienst West-Holland